

Hvem ejer Verdensarven?

af Anne Mette Rahbæk, vicedirektør i Kulturarvsstyrelsen

Kulturarvsstyrelsen oplevede en overvældende stor interesse for at blive optaget på den nye danske tentativliste til Verdensarven, da listen blev revideret for nylig. Men har vi i det hele taget noget at tilbyde resten af verden? Og hvad betyder det for ejerskabet af kulturarven at blive optaget på listen?

Kulturarvsstyrelsen har netop revideret den danske tentativliste. En tentativliste er en "boblerliste" hvor steder, som er potentielle kandidater til Verdensarvslisten, oplistes.

Det nødvendige – og positive – samarbejde om bevaring af verdensarven

Når Kulturarvsstyrelsen har valgt at revidere listen nu, skyldes det både et ønske om større åbenhed om tilblivelsen af listen, men også at der som noget nyt er lagt vægt på viljen til et aktivt samarbejde mellem ejer, kommune og stat. Det skyldes, at de krav det internationale samfund stiller til bevaringen af verdensarvsstederne i dag kræver et tæt og tillidsfuldt samarbejde mellem aktørerne. Det kan ingen af parterne løfte alene. Når et sted optages på den attraktive liste, må man nemlig forvente, at hele verdensarvssamfundet følger med i, hvordan stedet forvaltes, og om de værdier, der begrundede indskrivningen af stedet, fortsat er til stede. To eksempler illustrer nødvendigheden af et tæt samarbejde, nemlig sagen om Domkirken i Köln og sagen om bevaring af vores egne runesten i Jelling.

Sagen om Domkirken i Köln hører til blandt de sager, der har vagt nogen genlyd i vores del af verden. Sagen handlede om et planlagt højhusbyggeri i Köln, hvor Domkirken i Köln blev indskrevet på listen over verdensarv i fare, fordi byen ønskede at gennemføre højhusbyggerier 1 kilometer fra Domkirken. Det planlagte byggeri er nu indstillet, og der er fundet en løsning i dialog med kommune, delstat og forbundsstat.

I Danmark har vi også mærket den internationale interesse for Jellingstenenes bevaringstilstand, da UNESCO sendte en såkaldt rådgivende mission til Danmark for at bidrage til at finde en god løsning til bevaring af stenene. Her var det dog på baggrund af

en henvendelse fra Kulturarvsstyrelsen og efter Nationalmuseets meget grundige analyse af revnedannelser i stenene. I dette tilfælde er der endnu ikke fundet en løsning, men vi har orienteret UNESCO om vores videre afdækning af mulige løsninger, og dette er naturligvis sket i dialog mellem menighedsråd, stiftsøvrighed, Nationalmuseum og Kulturarvsstyrelsen. Danmark vil dog i de kommende år løbende skulle rapportere om fremdriften i processen – ligesom den endelige løsning til sin tid vil blive drøftet i Verdensarvskomiteén.

I Kulturarvsstyrelsen betragter vi den internationale interesse som en positiv ting, da det jo også giver os mulighed for at drøfte beskyttelsen af stederne med internationale eksperter. På den mindre positive side er naturligvis, at beslutningsprocesser ofte bliver noget tungere og længere.

Fra 24 forslag til 4 nye steder til tentativlisten

Ved den seneste revision af den danske tentativliste modtog Kulturarvsstyrelsen 24 forslag. Fra starten af december og frem til midten af januar har styrelsen vurderet de fremsendte forslag. For kulturdelen undersøgte vi stedets *betydning* dvs. om stedets betydning rakte ud over det rent nationale eller var et *symbol* på internationale strømninger. Vi har kigget på stedets bevaringstilstand, som skal være høj. For de steder, hvor begge elementer var på plads, har vi yderligere kigget på, om der på Verdensarvslisten allerede er optaget steder, der svarer til de foreslåede steder. Dette sidste kriterium har vist sig at sende mange til tælling. Københavns Nyere Befæstning, Vor Frue Kirke i Kalundborg og Christiansø kom ikke med på den nye tentativliste alene af den grund.

Resultatet af anstrengelserne er blevet, at tentativlisten nu rummer i alt 9 steder i Danmark og i

Grønland, som Kulturarvsstyrelsen vurderer rummer værdier, der er umistelige ikke alene for os selv, men for hele menneskeheden. Stederne er:

Amalienborg og Frederiksstaden (1993)

1800-tals udvidelse af Københavns middelalderby med en central otte-kantet pladsdannelse og et aksialt gadeforløb, der blev planlagt af den danske arkitekt Niels Eigtved, som også stod for tegningen af de fire næsten identiske adelspalæer omkring den centrale pladsdannelse. Kulminationen var marmorkirken, der dog er opført 100 år senere.

Christiansfeld (1993)

Christiansfeld er en lille by grundlagt i 1772 af Herrenhutterne. Byen udgør et markant hele med huse bygget i gule sten. Husenes detaljeringsgrad og håndværksmæssige forarbejdning er af meget høj kvalitet. Byen har med den stærke inspiration fra Sachsen sin helt egen karakter.

Hvalsøe kirkeruin, Gardar bispesæde og Brattalid (2003)

Område i Sydgrønland, der strækker sig over et område med en længde på 100 km. med velbevarede ruiner fra de norrøne bosættelser. Rummer desuden grundlaget for den grønlandske fåreavl, som stadig udøves i området. Sagen vil formentlig blive nomineret under overskriften 1000 års landsbrug i Arktis.

Aasivissuit, Arnangarunup Qooruna (2003)

Område i Vestgrønland som udgør et sammenhængende inuit kulturlandskab med strukturer og bosættelser, der vidner om områdets betydning for fiskeri og jagt i mere end 4000 år.

Vadehavet (2003)

Del af en grænseoverskridende nomineringer, som også omfatter Holland og Tyskland. Vadehavet udgør et dynamisk miljø, hvor havet kontinuerligt har påvirket landskabet og samspillet mellem natur og menneske. Området udgør et væsentlig grundlag for fisk og fugleliv.

Trelleborgene – vikingeborgene (ny)

Fire danske ringborge fra vikingetiden, opført ca. 980 med ensdannede geometriske grundplaner. De tre bevarede borge ligger spredt over landet: Trelleborg på Sjælland, Fyrkat i Nordøst-Jylland og Aggersborg i Nordjylland. Borgene er monumentale og velbevarede kulturelle elementer i vikingetidens

kulturlandskab. Borgene er en magtfuld demonstration af et ekspansivt samfund, der spillede en stor rolle i Nordeuropas udvikling. Som monumentgruppe er borgene enestående i form og design.

Eremitageslottet og Parforcejagten i Nordsjælland (ny)

Parforcejagten er en forfølgelsesjagt, hvor jægere til hest med hunde jager vildtet til udmattelse. Parforcejagten udvikledes i Europa og nåede sin kulmination i 1700-tallet, hvor monarken og adelen etablerede jagt- og stisystemer i skovene. I Danmark blev den sidste parforcejagt afholdt i 1887. Dyrehaven og Eremitagens kerneværdi ligger i selve jagtparken og dens relation til kongevejssystemet og det danske kulturlandskab.

Molerlandskaberne på Nordmors (ny)

Moleret er et unikt materiale, der på verdensplan kun findes ganske få steder, og ingen steder så udpræget som ved den nordvestlige del af Limfjorden. De enestående lag af moler (diatomit), skabt i datidens hav for 55 millioner år siden, hører i international sammenhæng til de absolut største danske naturperler. Knudeklint på Fur er således typelokalitet i verden for moler. Indlejret i moleret findes ca. 180 identificerede og velbevarede vulkanske askelag, fra vulkaner i nutidens nordlige Atlanterhav, og som derfor giver vidnesbyrd om fødslen af dette hav. De talrige fund af fossiler fra molerhavets flora og fauna, og fra det omgivende landområde har desuden helt unik international bevågenhed i forskningsmæssig henseende. Da samtlige molerklinter i Limfjordsområdet er af helt unik international klasse, bør de alle medtages i en samlet udpegning.

Stevns Klint (ny)

14 km lang og op til 41 meter høj kystklint. Det var i prøver fra fiskeleret ved Højerup, at man først fandt den iridiumanomali, som gav ophav til teorien om et stort meteornedslag på dette tidspunkt. Kridt - Tertiær grænsen er også en grænse mellem to geologiske tidsæraer (Mesozoikum og Känozoikum). Forskningsmæssigt er lokaliteten således i international topklasse. Klinten giver mulighed for detaljerede studier af den skarpe grænse mellem de geologiske tidsperioder Kridt og Tertiær, der hver især indeholder vidt forskellige faunaer, som eksisterede i datidens have. I den veludviklede lagserie omkring Kridt-Tertiær grænsen (65 mio. år

siden) finder man i det tynde lag af fiskeler de direkte vidnesbyrd om den katastrofe, der bl.a. førte til dinosaurernes uddøen. Ingen steder i verden kan man studere dette bedre end i Stevns Klint.

Den globale strategi og en balanceret liste

Verdensarvskonventionen blev vedtaget i 1972 og nærmer sig med raske skridt et skarpt hjørne. I løbet af de næsten 40 år konventionen har eksisteret, er den blevet den UNESCO konvention, som allerfleste lande har tilsluttet sig. Dermed udgør verdensarvskonventionen et af UNESCO's mest kendte konventioner. Antallet af indskrevne steder på listen nærmer sig samtidig 1000.

Siden 1994 har UNESCO arbejdet efter *den globale strategi*. Den går kort sagt ud på at få en bedre balance på Verdensarvslisten. En bedre balance mellem natur og kultur, mellem de enkelte verdensdele og mellem forskellige typer af steder. Det er nemlig ingen hemmelighed, at der er langt flere kultursteder, end natursteder på Verdensarvslisten. Det er heller ingen hemmelighed, at en meget stor del af disse kultursteder ligger i Europa. Flere europæiske lande som fx England, Frankrig og Tyskland har mere end 30 steder på listen. Danmark har som bekendt kun 4 steder, nemlig Jellingmonumenterne, Roskilde Domkirke, Kronborg og Ilulissat Isfjord.

Man skal ikke have kigget ret lang tid på listen over de europæiske kultursteder for at kunne konstatere, at kirkebygninger, fæstningsanlæg og historiske byer er voldsomt repræsenteret på listen. Det er derfor også vigtigt, at de steder, som Danmark fremsender som nomineringssager reelt tilføjer noget nyt, og ikke blot er mere af det samme.

Et skridt i den rigtige retning eller en underminering af den globale strategi?

Man kan med god grund spørge, om Danmark ikke bør afstå fra at fremsætte forslag, når der er så mange steder i Europa på listen allerede nu? Måske, men Arktis er fx underrepræsenteret på listen, så de grønlandske lokaliteter vil faktisk fremme balancen på listen. Tilsvarende er natursteder underrepræsenteret, og både de 2 nye geologiske lokaliteter og Vadehavet repræsenterer altså også en underrepræsenteret kategori. Formentlig vil både Christiansfeld og Trelleborgene indgå som grænseoverskridende nomineringer, hvor flere lande sam-

arbejder for at belyse en kultur eller et fænomen, der overskrider de grænser, vi kender i dag.

Når det er sagt, skal det også med det samme understreges, at optagelsen af nye steder på Verdensarvslisten kun er en mindre del af arbejdet med Verdensarven. Hovedvægten ligger og bør fortsat ligge på bevaringen af områderne.

Formidling er også en del af at opnå et bredt ejerskab til verdensarven

Når steder optages på Verdensarvslisten oplever de ofte en stigning i antallet af besøgende. Den megen opmærksomhed mod Verdensarven kan i sig selv udgøre en trussel mod bevaringstilstanden. Store flokke af turister kan slide voldsomt på både natur og kultursteder. Det er derfor vigtigt, at man allerede i forbindelse med nomineringssagen forholder sig til stedernes *tålegrænser*. Og der er stor forskel på den grænse. Solide fæstningsværker som Kronborg kan tåle væsentligt flere besøgende end en lille by som Christiansfeld.

Turismen er dog ikke et problem i sig selv. Det er ofte måden, den udfolder sig på, som kan være problematisk. Kulturarvsstyrelsen drøfter derfor også formidling og oplevelsen af turismens belastning med kredsen af danske og grønlandske verdensarvssteder. Indtil videre ser både Kulturarvsstyrelsen og stederne positivt på turisterne og vil gerne formidle såvel ideen om Verdensarvskonventionen som de værdier, som de enkelte steder er indskrevet på meget bedre – og gerne til flere besøgende end i dag.

Det er dog ikke kun til de besøgende, at stederne skal formidles. Forståelsen for stedernes helt særlige karakter og den særlige bevaringsopgave, som skal løftes, kræver også, at værdierne formidles til de mange forskellige aktører, der er involveret i arbejdet – så der er mange, der tager ejerskab til opgaverne, der er forbundet med at bevare de danske verdensarvssteder og til at leve op til de krav, der stilles. Det er vigtigt, at kommunerne forstår de værdier, der er knyttet til stederne, så de kan tage højde for det i den fysiske planlægning og i deres indsats på turismeområdet.